

Nr 99.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol m. m.; given Stockholms slott den 28 februari 1947.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol; samt

2) lag om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken i mål och ärenden som skola upptagas av konsularrätt eller konsulardomare.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

Förslag
till
Lag
om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid
krigsdomstol.

Härigenom förordnas som följer.

Vad i lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes är stadgat angående tillämpning av bestämmelserna om rättegång vid allmän domstol och sådant som äger samband därmed skall, utan hinder av lagen den 20 december 1946 (nr 804) om införande av nya rättegångsbalken och övriga med anledning av dess ikraftträdande givna bestämmelser, alltjämt avse äldre rättegångsbalken och eljest i äldre lag eller författning meddelade föreskrifter.

Såvitt angår bevisningen, skola dock i tillämpliga delar gälla 35—40 kap. nya rättegångsbalken tillika med vad därom i anledning av nämnda bestämmelser eljest är i lag eller författning föreskrivet, där ej krigsrätt meddelat slutligt utslag i målet före den 1 januari 1948 eller målet före nämnda dag upptagits omedelbart av krigsöverdomstol.

Konungen äger meddela de närmare föreskrifter som finnas erforderliga med anledning av denna lag.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1948.

F ö r s l a g

till

L a g

om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken i mål och ärenden som skola upptagas av konsularrätt eller konsulardomare.

Härigenom förordnas som följer.

Vad i lagen den 5 juni 1909 (nr 45) om konsularjurisdiktion är stadgat angående tillämpning av svensk lag med avseende å förfarandet i mål och ärenden, som skola upptagas av konsularrätt eller konsulardomare, skall, utan hinder av lagen den 20 december 1946 (nr 804) om införande av nya rättegångsbalken och övriga med anledning av dess ikraftträdande givna bestämmelser, alltjämt avse äldre rättegångsbalken och eljest i äldre lag eller författning meddelade föreskrifter.

Såvitt angår bevisningen, skola dock i tillämpliga delar gälla 35—40 kap. nya rättegångsbalken tillika med vad därom i anledning av nämnda bestämmelser eljest är i lag eller författning föreskrivet, där ej målet eller ärendet slutligen avgjorts av konsularrätten eller konsulardomaren före den 1 januari 1948.

Konungen äger meddela de närmare föreskrifter som finnas erforderliga med anledning av denna lag.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1948.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 januari 1947.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler fråga om *fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken i vissa mål.*

Föredraganden anför följande.

Enligt den av Kungl. Maj:t den 20 december 1946 (nr 804) utfärdade lagen om införande av nya rättegångsbalken skall denna balk träda i kraft den 1 januari 1948. Om ej annat föreskrives, kommer nya rättegångsbalkens ikraftträdande att innebära, att den nya rättegångsordningen blir i stort sett tillämplig även i fråga om rättegången vid krigsdomstolarna. Såsom framgår av 4 § lagen om införande av nya rättegångsbalken äger visserligen den nya lagstiftningen icke omedelbart tillämpning å rättegången vid krigsdomstol. Enligt 103 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes skall emellertid med avseende å rättegång vid krigsdomstol och verkställighet av dess utslag i allt, varom ej i sistnämnda lag eller i annan lag eller författning är särskilt stadgat, lända till efterrättelse vad i fråga om rättegång vid allmän domstol och verkställighet av dess utslag finnes föreskrivet, där det är tillämpligt. Även andra bestämmelser i krigsdomstolslagen, såsom 54 § och 80 § andra stycket, innehålla hänvisningar, som åsyfta rättegången vid allmän domstol eller därmed sammanhängande förhållanden.

En tillämpning av den nya rättegångsordningen i mål vid krigsdomstol förutsätter omarbetning av de bestämmelser som nu reglera förfarandet i dessa mål. I sitt den 17 mars 1944 avgivna betänkande med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. (SOU 1944: 9 och 10) har processlagberedningen också framlagt förslag till lag angående ändring i vissa delar av krigsdomstolslagen m. m. Över detta förslag, som berör ett stort antal lagrum och även i övrigt är av genomgripande natur, har genom Kungl. Maj:ts beslut den 28 april 1944 inhämtats lagrådets yttrande. Lagrådet avgav yttrande över förslaget den 1 september 1944.

I skrivelse den 14 april 1945, nr 134, har riksdagen hemställt att Kungl.

Maj:t ville låta verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid samt för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag, som därav kunde föranledas. I anledning av riksdagens skrivelse, som av min företrädare i ämbetet anmäldes inför Kungl. Maj:t den 22 juni 1945, bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla en utredningsman att inom departementet verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid och vissa därmed sammanhängande spörsmål ävensom att utse högst åtta personer att på kallelse av utredningsmannen deltaga i överläggningar med honom. Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallades den 30 juni 1945 såsom utredningsman rådmannen Erik Wilhelmsson och utsågos även åtta personer att deltaga i överläggningar med utredningsmannen. Denne har nu fullgjort sitt uppdrag och den 17 december 1946 avlämnat betänkande i ämnet.

I överensstämmelse med de direktiv som meddelats har utredningsmannen, med utgångspunkt från att den militära rättsskipningen skulle övertagas av de allmänna domstolarna, närmare undersökt de organisatoriska och andra frågor som ha samband med en sådan överflyttning. Utredningen har härvid begränsats att avse principfrågor och andra mera betydelsefulla spörsmål. Det är min avsikt att på grundval av utredningen låta utarbeta förslag till lagstiftning i ämnet. Arbetet på denna lagstiftning bör omedelbart igångsättas och bedrivs på sådant sätt att den kan träda i kraft den 1 januari 1949 eller samtidigt med den nya militära strafflagstiftning, varom förslag redan föreligger.

Med den tillämnade överflyttningen av den militära rättsskipningen å de allmänna domstolarna har frågan om en omgestaltning av gällande lagstiftning angående rättegången vid krigsdomstolarna kommit i annat läge än tidigare. Starka praktiska skäl tala för att rättegångsförfarandet vid krigsdomstolarna under den korta tiden från nya rättegångsbalkens ikraftträdande och till överflyttningen av den militära rättsskipningen å de allmänna domstolarna får i stort sett förbli oförändrat.

För nu angivna ändamål torde erfordras, att de stadganden i krigsdomstolslagen, som avse tillämpning av bestämmelserna om rättegången vid allmän domstol och sådant som äger samband därmed, förklaras skola, utan hinder av lagen om införande av nya rättegångsbalken och övriga med anledning av dess ikraftträdande givna bestämmelser, alltjämt avse äldre rättegångsbalken och eljest i äldre lag eller författning meddelade föreskrifter. Såsom exempel på lagstiftning — utom den rent processuella — som ändrats med anledning av nya rättegångsbalken men där äldre bestämmelser likväl tills vidare skulle komma att gälla i krigsrättsmål, må nämnas vissa föreskrifter i 4 och 5 kap. strafflagen, lagen om ungdomsfängelse, lagen om särskild förundersökning i brottmål samt lagstiftningen om sinnesundersökning, om blodundersökning i brottmål och om verkställighet av domstols dom eller beslut (jfr även vad i det följande sägs om lagen angående högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar).

Genom det föreslagna stadgandet uteslutes givetvis icke den anpassning

av förfarandet till den nya rättegångsordningen som låter sig genomföra redan inom ramen för nu gällande lagstiftning. Tvärtom bör, liksom i fråga om rättegången vid de allmänna domstolarna, en sådan anpassning såvitt möjligt eftersträvas. Ej heller torde regeln, att äldre rättegångsordning skall tillämpas, böra göras undantagslös. Genom nya rättegångsbalkens ikraftträdande komma reglerna angående bevisning i rättegång att undergå en i vissa hänseenden genomgripande förändring. Främst må erinras, att reformen innebär avskaffande av vittnesjäven och genomförandet fullt ut av fri bevisprövning. Uppenbarligen skulle det framstå som otillfredsställande, om vid krigsdomstol i dessa hänseenden skulle gälla andra regler än som tillämpas vid de allmänna domstolarna. Enligt 12 § lagen om införande av nya rättegångsbalken skall mål vari rättegång inlett före nya rättegångsbalkens ikraftträdande behandlas enligt äldre lag. Om målet vid tiden för ikraftträdandet är anhängigt vid underrätt, skola dock de nya bevisreglerna iakttagas såväl vid den fortsatta handläggningen i underrätten som senare i överrätt, där för övrigt nya rättegångsbalken i sin helhet skall lända till efterrättelse. I viss anslutning till vad sålunda stadgats torde den nya bevisrätten böra göras tillämplig även vid krigsdomstol, där ej krigsrätt meddelat slutligt utslag i målet före den 1 januari 1948 eller målet före nämnda dag upptagits omedelbart av krigsöverdomstol. Härav följer att, i motsats till den princip som tillämpats beträffande de allmänna domstolarna, fri bevisprövning i viss utsträckning medgives vid överrätt utan att samtidigt den nya ordningen även i övrigt införes. Detta synes vara en mindre olägenhet än att alljämt tillämpa nuvarande bevissystem.

Någon ändring i krigsdomstolslagen torde icke påkallas av den nu ifrågasatta föreskriften. Uppenbart är emellertid, att i de fall, då bevisreglerna i 35—40 kap. nya rättegångsbalken ansluta sig till andra lagrum i samma balk, vilka icke äga någon motsvarighet i äldre lagstiftning, detta förhållande måste beaktas vid tillämpningen. Sålunda bör, då enligt bestämmelse i nya rättegångsbalken bevis skall upptagas vid huvudförhandlingen, bestämmelsen anses avse krigsdomstolens förhandling för målets prövning och avgörande. I detta sammanhang torde också böra beaktas, att värjemålsed icke längre må åläggas. I vad angår sådan ed kommer alltså stadgandet i 64 § första stycket krigsdomstolslagen att förlora sin betydelse.

Det kunde ifrågasättas att utvidga tillämpningen av nya rättegångsbalken till vissa andra bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med vad som ägt rum beträffande underrättsförfarandet i förut omnämnda äldre mål vid allmän domstol. En sådan utvidgning skulle dock, såsom framgår av processlagberedningens förslag till ändringar i krigsdomstolslagen, föranleda vissa ganska omfattande ändringar i denna lagstiftning och synes med hänsyn härtill icke böra genomföras.

Den nu angivna ståndpunkten innebär, att även i fråga om fullföljd av talan i krigsrättsmål äldre bestämmelser fortfarande skola tillämpas. Detta medför, vad angår fullföljd av mål från krigsöverdomstol till högsta domstolen, att i fråga om meddelande av fullföljdstillstånd reglerna i 30 kap.

äldre rättegångsbalken komma att gälla. De för dispensprövningen grundläggande bestämmelserna i regeringsformen § 18 mom. 2 samt § 22 mom. 1 ha visserligen i samband med nya rättegångsbalkens antagande uteslutits ur grundlagen, men de därvid meddelade övergångsstadgandena måste anses omfatta även sådana mål, beträffande vilka på grund av särskild lagstiftning nya rättegångsbalken — såsom här ifrågasättes — skall träda i kraft senare än eljest. Förutom i regeringsformen och 30 kap. äldre rättegångsbalken ha föreskrifter beträffande dispensprövning meddelats i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar. Enligt 3 § första stycket nämnda lag skall högsta domstolen vid behandling av fråga om fullföljdstillstånd, som avses i 30 kap. äldre rättegångsbalken, även i militära mål bestå av tre justitieråd. Några motsvarande bestämmelser upptagas däremot icke uti den i anslutning till nya rättegångsbalkens ikraftträdande utarbetade och den 20 december 1946 (nr 879) utfärdade lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, vilken lag den 1 januari 1948 skall träda i stället för 1915 års lag. Detta förhållande nödvändiggör att i fråga om militära mål nyssnämnda bestämmelser i 1915 års lag alltjämt bibehålla sin giltighet.

Även högsta domstolens sammansättning vid behandling av nådeärenden torde böra uppmärksammas. Enligt 3 § andra stycket i 1915 års lag böra, om fråga angående nåd uppkommer i samband med måls prövning och avgörande i högsta domstolen, de domare som deltagit i målets avgörande besluta i frågan. Skall yttrande i sådant ärende eljest avgivas, må beslut fattas av tre justitieråd. En motsvarande bestämmelse har upptagits även i 1946 års lag (8 §). Därvid har dock tillika föreskrivits, att i mål, som avgjorts av krigsdomstol, i stället för ett av justitieråden en av de militära ledamöterna i högsta domstolen bör deltaga i beslutet. Tillräcklig anledning att för den korta övergångstid, varom nu är fråga, genomföra en annan sammansättning av högsta domstolen vid behandling av militära nådeärenden torde icke föreligga. Även i denna del bör alltså 1915 års lag bibehålla sin giltighet. Tydligt är att i samband med överflyttningen av den militära rättsskipningen å de allmänna domstolarna nyssnämnda bestämmelse i 1946 års lag bör utgå.

Några särskilda stadganden för högsta domstolen torde icke erfordras i de avseenden som jag nu nämnt.

Vad slutligen angår de s. k. plenimålen i högsta domstolen gäller för närvarande enligt 2 § stadgan den 11 juni 1920 om måls handläggning i vissa fall av Kungl. Maj:ts högsta domstol i dess helhet, att mål från krigsdomstol icke må hänskjutas till avgörande av högsta domstolen i dess helhet. Även utan uttryckligt stadgande torde vara tydligt att denna bestämmelse skall förbli gällande.

Med hänsyn till svårigheten att överblicka alla konsekvenser av den processoriska lagstiftning som jag i det föregående förordat torde det vara önskvärt, att Kungl. Maj:t erhåller bemyndigande att meddela de närmare föreskrifter med avseende å rättegången vid krigsdomstol och vad därmed äger

samband som finnas erforderliga med anledning av den provisoriska lagstiftningen.

I detta sammanhang vill jag upptaga även en annan fråga. Sverige har sedan gammalt ägt befogenhet att i en del främmande stater utöva egen domsrätt genom konsulär myndighet. Vissa bestämmelser om förfarandet därvid äro meddelade i lagen den 5 juni 1909 (nr 45) om konsularjurisdiktion. I övrigt skola allmänna processrättsliga regler iakttagas. Vid nya rättegångsbalkens ikraftträdande blir alltså, om ej annat stadgas, nämnda balk tillämplig även å mål och ärenden som i första instans upptagas av konsularrätt eller konsulardomare. Den nya rättegångsordningen är emellertid icke i allo lämpad för dylika mål och ärenden. Eftersom fullföljd från konsulardomstol skall ske till Svea hovrätt, kan det sålunda svårligen krävas att parterna skola inställa sig vid huvudförhandling i hovrätten. Överrättsförfarandet bör, liksom nu, i regel vara skriftligt. Härav följer att protokollet vid konsulardomstolen även framdeles måste få samma fullständighet som för närvarande. För nya rättegångsbalkens tillämpning å konsularprocessen skulle alltså förutsättas, att undantagsbestämmelser i nu berörda hänseenden upptoges i lagen om konsularjurisdiktion. Dessutom skulle det bli nödvändigt att vidtaga åtskilliga andra ändringar i nämnda lag. Att verkställa en dylik omarbetning skulle emellertid knappast vara motiverat. Numera utövas nämligen svensk konsularjurisdiktion endast i Egypten, och konsulardomstolen där — vars kompetens sedan år 1937 är begränsad till vissa mål och ärenden av familje- och arvsrättslig natur — skall upphöra den 15 oktober 1949. Med hänsyn härtill synes det mig lämpligast att beträffande nu avsedda mål och ärenden meddelas enahanda föreskrifter om fortsatt tillämpning av äldre lag som jag förut förordat med avseende å mål vid krigsdomstol.

I enlighet med vad jag sålunda anfört ha inom departementet upprättats förslag till

1) *lag om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol; samt*

2) *lag om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken i mål och ärenden som skola upptagas av konsularrätt eller konsulardomare.*

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar,¹ måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall.

Ur protokollet:

Sven Leffler.

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 10 februari 1947.

Närvarande:

justitieråden LAWSKI,
GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enlig lagrådet den 5 februari 1947 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 31 januari 1947, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen oförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) *lag om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol; samt*

2) *lag om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken i mål och ärenden som skola upptagas av konsularrätt eller konsulardomare.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av hovrättsassessorn S. J. M. Strömberg.

Lagrådet yttrade:

Bestämmelserna i 36 kap. 23 § och 40 kap. 16 § nya rättegångsbalken synas icke ägnade att tillämpas i mål som handläggas enligt äldre lag. Det lär ej heller vara avsett att så skall ske, och de föreslagna lagtexterna torde ej behöva föranleda en dylik tolkning. Däremot komma uppenbarligen nya rättegångsbalkens regler om ersättning åt vittnen och sakkunniga att bliva tillämpliga i fall varom nu är fråga.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Åke Mossler.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärendena, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1947.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler lagrådets den 10 februari 1947 avgivna utlåtande över de den 31 januari 1947 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) *lag om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol; samt*
- 2) *lag om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken i mål och ärenden som skola upptagas av konsularrätt eller konsulardomare.*

Föredraganden hemställer att förslagen, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Karl Gustaf Grönhagen.